

Instrukce *Dignitas personae*
O některých otázkách bioetiky (čl. 34-35)¹

8. září 2008

Využití lidského „biologického materiálu“ získaného nedovoleným způsobem

34. Pro vědecký výzkum a pro výrobu vakcín i jiných přípravků se někdy využívají buněčné linie, které jsou výsledkem nedovolených zásahů proti životu nebo fyzické integritě lidských bytostí. Souvislost s nespravedlivým činem může být přímá nebo nepřímá, neboť jde obecně o buňky, které se množí snadno a hojně. Někdy je tento „materiál“ dostupný komerčně, jindy je zdarma poskytován výzkumným centřům státními institucemi, které to mají ze zákona za úkol. To vše vede k *různým etickým problémům, pokud jde o spolupráci se zlem a o možné pohoršení*. Proto je vhodné vyslovit obecné principy, s jejichž pomocí mohou lidé se správným svědomím posoudit a vyřešit situace, ve kterých by se mohli při své profesionální činnosti ocitnout.

Především je třeba připomenout, že etické hodnocení potratu „je třeba vztáhnout také na nové formy útoků na lidská embrya, která jakkoli sledují dobrý úmysl, přece mají nutně za následek zabití. Máme zde na mysli pokusy na embryích, které jsou v oblasti biomedicíny stále hojnější a častější a v některých státech jsou zákonem povoleny... Používání lidských embryí a plodů jako předmětů vědeckého zkoumání je zločinným porušením jejich důstojnosti jakožto lidí, kteří mají právo na stejnou úctu, jaká náleží již narozenému dítěti a každé lidské osobě“.² Provádění takových pokusů je vždy závažné etické provinění.³

35. Jiná situace vzniká, pokud vědci použijí „biologický materiál“ nedovoleného původu, který je vytvořen mimo jejich výzkumné centrum nebo je dostupný komerčně. Instrukce *Donum vitae* formulovala všeobecné pravidlo, kterým je nutno se v těchto případech řídit: „Mrtvá embrya a plody potracené úmyslně nebo neúmyslně je třeba respektovat stejně jako tělesné ostatky jiných lidských bytostí. Zvláště je zakázáno je mrzačit nebo pitvat, pokud nebyla s jistotou konstatována smrt nebo chybí předchozí souhlas rodičů či matky. Kromě toho je třeba vždy dodržovat morální požadavek, který vylučuje jakoukoliv spoluúčasť na umělém potratu a nebezpečí pohoršení“.⁴

Z tohoto pohledu se jeví jako nedostatečné kritérium nezávislosti, které bylo formulováno některými etickými komisemi. Podle tohoto kritéria by využívání biologického materiálu, který vznikl nedovoleným způsobem, bylo přípustné, pokud jsou od sebe zřetelně odděleni ti, kteří embrya produkují, zmrazují a usmrcují, a vědci, kteří se zabývají výzkumem. Kritérium nezávislosti však nedostačuje k tomu, aby odstranil rozporuplnost v postojích člověka, který sice bezpráví páchané druhými neschvaluje, ale současně pro svou práci přijímá „biologický materiál“, který ti druzí svým protiprávním jednáním vytvořili. Jestliže je nedovolená činnost podporována zákony, které usměrňují zdravotní péči a vědecký výzkum, je nezbytné se od špatných stránek takového systému distancovat, aby nevznikal dojem tiché tolerance, nebo dokonce souhlasu se závažně bezprávným jednáním.⁵ V některých lékařských

¹ Text originálu: AAS 100 (2008) 858-887; EV 25, 1360-1441. Překlad: Jana Pitterová. Odborná redakce: Květoslav Šípr, Josef Beneš, Augustin Svoboda. České vydání: Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2009.

² JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*, 63: AAS 87 (1995), 472-473.

³ Srov. *tamtéž*, 62: l.c., 472.

⁴ Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, Instrukce *Donum vitae*, I, 4: AAS 80 (1988), 83;

⁵ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*, 73: AAS 87 (1995), 486: „Potrat a eutanazie jsou tedy zločiny, které žádný lidský zákon nemůže ospravedlnit. Takové zákony nejen že nezavazují ve svědomí, ale naopak je zde

a politických kruzích by jakékoli zdání souhlasu ve skutečnosti podporovalo vzrůstající lhostejnost, ne-li dokonce schvalování takové činnosti.

Někdy se namítá, že předešlé úvahy snad naznačují, že lidé se správným svědomím, kteří se podílejí na výzkumu, mají povinnost aktivně odporovat všem nedovoleným činnostem, které se v oblasti medicíny vyskytují, a že se tak nepřiměřeně zvyšuje jejich etická zodpovědnost. Povinnost vyvarovat se spolupráce se zlem a pohoršení se však ve skutečnosti týká jejich řádné odborné činnosti, kterou mají konat správně, a podávat tak svědectví o hodnotě života i o svém odporu k závažně nespravedlivým zákonům.

Je tedy třeba říci, že existuje povinnost odmítnout takový „biologický materiál“ používat i tehdy, když neexistuje přímé spojení mezi badatelem a těmi, kteří uskutečňují umělé oplodnění nebo potraty, a ani nedošlo k dohodě s centry pro umělé oplodnění. Tato povinnost vychází z nutnosti při vlastní vědecké činnosti *distancovat se od závažně nespravedlivé právní situace a jasně dosvědčit hodnotu lidského života*. Připomenuté kritérium nezávislosti je tedy nutné, z etického hlediska však může být nedostačující.

Uvnitř celkového pohledu ovšem existuje *různá míra odpovědnosti*. Závažné důvody by mohly být morálně přiměřené k ospravedlnění použití zmíněného „biologického materiálu“.

Například ohrožení zdraví dětí by mohlo být pro rodiče důvodem, aby připustili použití vakcín, při jejichž přípravě byly využity buněčné linie získané nedovoleným způsobem. Je ovšem třeba mít na mysli, že každý má právo projevit svůj nesouhlas a žádat, aby zdravotnictví zajistilo dostupnost také jiných typů vakcín. V institucích, ve kterých se používají linie kmenových buněk získané nedovoleným způsobem, mají samozřejmě odlišnou zodpovědnost ti, kteří o jejich použití rozhodují, ve srovnání s těmi, kteří takové rozhodovací právo nemají.

V souvislosti s naléhavou potřebou *mobilizovat svědomí ve prospěch života* je potřeba pracovníkům ve zdravotnictví připomenout, že dnes enormně vzrostla jejich odpovědnost, „která nachází nejhlubší potvrzení i měřítko morálního vztahu lékařské profese v oné stále platné *Hippokratově přísaze*, podle níž každý lékař musí pracovat s absolutní úctou k lidskému životu a jeho posvátnému charakteru“.⁶

---

závažná a jasná povinnost postavit se proti nim s odporem ve svědomí.“ Právo na odpor z důvodu svědomí, které je vyjádřením práva na svobodu svědomí, má být chráněno občanskými zákony.

⁶ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*, 89: AAS 87 (1995), 502.